

TEDENSKA PRILOGA

PRIMORSKEGA DNEVNIKA

Trst, 29. okt. 1950

Št. 40 - Leto II.

VSEBINA:

RESOLUCIJA CK KP TRŽAŠKEGA OZEMLJA

1. *O perečih političnih nalogah
v obeh področjih Tržaškega ozemlja*
2. *Organizacija združenih narodov
in specializirane ustanove*

RESOLUCIJA CK KP TRŽAŠKEGA OZEMLJA

O PEREČIH POLITIČNIH NALOGAH

v obeh področjih Tržaškega ozemlja

I.

Za sedanji mednarodni politični položaj je značilna splošna zaostritev odnosov med zahodnim in vzhodnim blokom. Hkrati pa stalno narašča odpor narodov proti ogražanju miru, ki izhaja iz politike interesnih področij, streméče po gospostvu nad narodi, ki jo na čelu teh dveh blokov vodita zlasti dve velesili: ZDA in ZSSR.

Temu odporu proti vojni se pridružuje globoka težnja narodov po neodvisnosti. Zadnja svetovna vojna, ki je zadobila značaj osvobodilne vojne proti fasisčnemu imperializmu, kakor tudi izredni razmah in zmage narodnoosvobodilne borbe kolonialnih in polkolonialnih narodov so dale in dajejo vedno širši značaj borbe proti imperializmu.

Te sile in težnje širokih ljudskih množic in narodov so osnovna značilna poteza mednarodnega političnega položaja ter resno ovirajo izvedbo imperialističnih načrtov. V mednarodnem merilu terjajo te sile, da se utrdi in ojači delovanje mednarodnih organov, ki so bili ustanovljeni za zaščito miru in pospeševanje mednarodnega sodelovanja. V OZN se mogočno izražajo proti politiki imperialistov, ki bi hoteli spremeniti to organizacijo v svoje orodje. Spričo tega je OZN pomembno torišče, na katerem je mogoče in je treba mobilizirati vse sile miru, da se razkinkajo imperialistične napadalne sile in zavstavi vojni hujskači vseh vrst.

Birokratska sovjetska kasta, ki je monopolizirala oblast v ZSSR in predstavlja danes reakcijo v socialističnem taboru, z druge strani vodi politiko zatiranja in izkoriščanja malih narodov, vodi skupno z zahodnim imperializmom politiko delitve sveta. Taka sovjetska politika neposredno ograža svetovni mir, razdvaja sile miru in jih skuša izkoristiti za svoje hegemonistične cilje, hkrati pa se trudi, da bi jim onemogočila učinkovito in dosledno prizadevanje za doseg resnično demokratičnega in trajnega miru na svetu. Ta politika sedanjih voditeljev ZSSR in njihove kominformovske agencije v drugih deželah daje reakcionarnim in imperialističnim silam na zahodu novo orožje za njihovo borbo proti demokratičnim in naprednim silam.

Kljub temu pa sam razvoj objektivnih pogojev političnega, socialnega in gospodarskega življenja narodov nenehno jači protimperialistične sile ter težnjo po socialističnem razvoju sveta in ta težnja se zmeraj globlje veže z borbo narodov za mir, enakopravnost in neodvisnost.

Dosledna borba za mir, proti imperializmu in za socializem je zato neločljivo združena z borbo proti revizionistični in protisocialistični politiki sovjetskih voditeljev in njih kominformovske agencije. Izven tega ni upa v zmago za napredna gibanja, ki se danes mogočno razvijajo ne le v kolonijah in polkolonijah, marveč tudi v metropolah kapitalizma.

Takšna je slika in takšne so osnovne značilnosti mednarodnega političnega položaja, kakor tudi perspektive svetovnega demokratičnega in socialističnega gibanja.

II.

Pereče politične naloge v anglo-ameriškem predelu STO izhajajo iz tukajšnjega stvarnega političnega položaja. V okviru režima, kakor ga je anglo-ameriška vojska uprava uvedla in vsilila s postopno odpravo pridobitev osvobodilne borbe, delujejo pri nas prav isti politični, gospodarski in socialni činitelji, ki danes zatirajo ljudske množice v Italiji; ta zveza domačih reakcionarnih sil z onimi v italijanski republiki je zdaj popolna; s svojim šovinističnim in protiljudskim delovanjem pa pod vodstvom KPI dopolnjuje to zvezo domača kominformovska agencija.

Iz tega razloga se je treba še bolj odločno lotiti vprašanja italijanskega političnega življenja. V okviru borbe zoper protiljudsko politiko anglo-ameriške vojske uprave in domače reakcije je treba ojačiti borbo ne posredno proti italijanski reakciji ter proti revizionistični in protidemokratični politiki vodstva KPI.

III.

Kar se tiče nalog Partije v Istrskem okrožju, je treba poudarjati, da je izpolnitev plana osnovno gospodarsko in politično vprašanje za razvoj socialistične graditve v okrožju. Partija se mora zato odločno zavzeti, da bodo mobilizirane vse sile za izpolnitev planskih nalog. Poslušati se moramo izkustev v gospodarski izgradnji za zboljšanje dela, za ojačenje delovnega sistema in za dosledno izpolnjevanje socialističnega načela o kompenzaciji po delovni storilnosti.

Za zgraditev socializma v okrožju, ki je mogoča samo v tesni povezavi s socialistično Jugoslavijo, postaja razvoj zadrug, in še posebej produktivnih, bistvenega pomena. Tem zadrugam, predvsem produktivnim, bo treba posvetiti posebno skrb, treba jih bo še nadalje razviti, od njih se več zahtevati, hkrati pa jim nuditi še večjo pomoč.

Borba proti birokratizmu mora preiti v sistem našega dela. Ta borba pa se ne more nehati že zgolj s skrajšanjem upravnega aparata. Partija mora bdeti in preprečiti sleherni konkretni pojav birokratizma, ki povzroča ločitev od množic in ustvarja privilegirane skupine, kaste. Partija mora zato s pomočjo Fronte izvajati nad upravnim aparatom nenehno kontrolo in mu zagotoviti stalno pomoč.

Partija mora razvijati pridobitve osvobodilne borbe, predvsem z nadaljnjim izpolnjevanjem ljudske oblasti in ljudske demokracije. Usposabljanje mora množice za vodstvo gospodarstva in uprave z razvijanjem in poglobljanjem njihove socialistične zavesti.

ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV in specializirane ustanove

Dne 24. t. m. je poteklo pet let odkar je bila ustanovljena ORGANIZACIJA ZDRUŽENIH NARODOV. Spričo dejstva, da predstavlja danes OZN najmočnejše orožje v borbi za mir v svetu, objavljamo ob tej petletnici pričujoči članek.

I

Delo zaveznikov za ustanovitev Organizacije združenih narodov kot glavne mednarodne organizacije, katere temeljna naloga bi bila po vojni ohraniti mir in varnost, se je razvijalo že med vojno vzporedno z razvojem vojnih operacij držav protifašistične koalicije proti državam osi. Razvijalo se je tako, da so postopno reševali najvažnejše politične probleme poveljne ureditve sveta. O tem delu zaveznikov priča vrsta mednarodnih dokumentov, kakor so Atlantska listina z dne 14. avgusta 1941, deklaracija Združenih narodov z dne 1. januarja 1942 in deklaracije s konferenc v Moskvi, Teheranu in Jalti od oktobra 1943 do februarja 1945. Ko so dobivale v zaključni fazi vojne diskusije med vodilnimi zavezniki državi v zvezi z ustanovitvijo Organizacije združenih narodov čedalje bolj konkretne oblike, kar se je pokazalo v predlogih, sestavljenih na konferenci v Dumbartonu Oaxu v oktobru 1944 in pozneje v odobritvi Ustanovne listine na konferenci v San Franciscu junija 1945, je bilo očitno, da bo Organizacija združenih narodov na eni strani zamenjala Društvo narodov, na drugi strani pa bo določeno številno mednarodnih organizacij, ustanovljenih pred izbruhom vojne, kakor tudi tistih, ki so jih ustanovili Združeni narodi že med vojno in takoj po končani vojni, nadaljevalo svoje delo tudi v povojnem času in da bo zato treba urediti njihov položaj nasproti Organizaciji združenih narodov. V prvi kategoriji teh mednarodnih organizacij sta bili Mednarodna organizacija dela, ustanovljena z določbami Poglavlja XIII. versajske mirovne pogodbe ali Svetovna poštna unija, ustanovljena s splošno pošto konvencijo, ki je bila sklenjena na Dunaju 9. oktobra 1874 in pozneje večkrat revidirana, v drugi kategoriji pa je bila vrsta mednarodnih organizacij, ustanovljenih med vojno na raznih konferencah Združenih narodov. Tako je bila na konferenci v Hot Springsu (ZDA) od 18. maja do 13. junija 1943 ustanovljena Mednarodna organizacija za poljedelstvo in prehrano; na konferenci v Bretton Woodsu (ZDA), ki je trajala od 1. do 22. julija 1944, sta bila ustanovljena Mednarodna banka za obnovo in razvoj in Mednarodni monetarni fond; na konferenci v Chicagu konec leta 1944 je bila s konvencijo o mednarodnem civilnem zračnem prometu ustanovljena Začasna mednarodna organizacija za civilno letalstvo (Po deponiranju zadostnega števila ratifikacij je postala organizacija 4. aprila 1941 stalna in dobila ime Mednarodna organizacija za civilno letalstvo) in naposled na konferenci v Londonu novembra 1945 Organizacija združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo. Vse te organizacije so postale pozneje specializirane ustanove Organizacije združenih narodov.

Zato so že v predlogih, sestavljenih v Dumbarton-Oaxu, predlagali, naj bi specializirane mednarodne organizacije gospodarskega, socialnega in strokovnega značaja sploh povezali z Organizacijo združenih narodov v skladu s pogoji, ki bodo določeni s pogodbami, sklenjenimi med Ekonomsko-socialnim svetom in pristojnimi organi specializiranih mednarodnih organizacij. (A Commentary on the Carter of the United Nations, Presented by the Secretary of State for Foreign Affairs to Par-

liament by Command of his Majesty, H. M. Stationary Office, London 1945, Cmd. 6666, str. 51).

Na konferenci v San Franciscu se je pokazala splošna težnja, da bi poudarili važnost mednarodnega sodelovanja na gospodarskem, socialnem in kulturno-humanitarnem področju za zagotovitev uspehov Organizacije združenih narodov v izpolnjevanju njene osnovne naloge — ohraniti mednarodni mir in varnost. Zato so bile v dokončni redakciji Ustanovne listine v primeri s predlogi iz Dumbarton-Oaxa v marsičem razširjene funkcije Ekonomsko-socialnega sveta kot glavnega organa Organizacije združenih narodov na področju mednarodnega gospodarskega, socialnega in kulturno-humanitarnega sodelovanja. Ta težnja se je pokazala tudi v predlogih delegacij posameznih držav na konferenci v San Franciscu v vprašanju odnosov med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi mednarodnimi organizacijami. Nekatere delegacije, kakor na primer delegacija Chileja, so šle tako daleč, da so predlagale, naj bi se obstoječe specializirane mednarodne organizacije vključile v Organizacijo združenih narodov. (Comments of the Chilean Delegation on Chapter of the Dumbarton Oax. Proposals which contemplates the creation of an Economic and Social Council UNICIO Documents, Volume III, str. 304—5), medtem ko je delegacija Venezuele predlagala, naj bi ustanovili Mednarodni institut za vzgojno socialno, kulturno in intelektualno sodelovanje, ki bi delal po nalogah Ekonomsko-socialnega sveta in katerega naloga bi bila med drugim določiti in koordinirati odnose s specializiranimi mednarodnimi organizacijami v zvezi z Organizacijo združenih narodov (Memorandum of the Delegation cultural social, educational on Venezuela of and intellectual Cooperation, UNICIO Documents, Volume X, str. 46—48). Teh predlogov niso sprejeli v smislu določb Ustanovne listine, omenjene organizacije niso bile vključene v Organizacijo združenih narodov, niti ni bil formiran kak poseben organ v okviru Organizacije, prek katerega bi Ekonomsko-socialni svet opravljal funkcije, ki so mu poverjene z Ustanovno listino glede na specializirane mednarodne organizacije.

II

Specializirane mednarodne organizacije, ki imajo po pomenu in dejavnosti v mednarodnem področju pogoje, da se povežejo z Organizacijo združenih narodov, definira Ustanovna listina v členu 57, in jih imenuje specializirane ustanove. Ta člen Ustanovne listine se glasi:

1. Posamezne specializirane ustanove, formirane na temelju mednarodnih pogodb, ki imajo z njihovimi osnovnimi statuti določene obsežne mednarodne odgovornosti na gospodarskem, socialnem, kulturnem, vzgojnem, zdravstvenem in sorodnih področjih, bodo povezane z Organizacijo združenih narodov v skladu z določbami člena 63.

2. Ustanove, ki bodo tako povezane z Organizacijo združenih narodov, se imenujejo v nadaljnjem besedilu te Ustanovne listine »specializirane ustanove«.

Za specializirane ustanove veljajo potemtakem samo tiste mednarodne organizacije, ki izpolnjujejo pogoje iz člena 57, Ustanovne listine, t. j.:

1. da so ustanovljene z mednarodnimi pogodbami, sklenjenimi med vladaми.

2. da imajo obsežne mednarodne odgovornosti (Na konferenci v San Franciscu so razumeli termin »obsežne mednarodne

odgovornosti» bolj v zemljepisnem smislu in poudarili, da s tem ni izključeno, da bi se povezali z Organizacijo združenih narodov še drugi tipi mednarodnih organizacij, niti niso s tem omejene funkcije specializiranih ustanov. Report of the rapporteur of Committee II/3. — Approved by Commission II, June 11, 1945. UNCTAD Documents, Volume VIII, str. 83 in Volume X, str. 231—272—273).

3. da so te odgovornosti določene z njihovimi statuti,

4. da delujejo na določenih področjih mednarodnega sodelovanja: gospodarskem, socialnem, kulturnem, vzgojnem, zdravstvenem in sorodnih področjih;

5. da v smislu člena 63. Ustanovne listine sklenejo pogodbe z Ekonomsko-socialnim svetom, da se določijo pogoji, v katerih se bo kaka specializirana ustanova povezala z Organizacijo združenih narodov.

Zadnji pogoj je določen zato, ker je po Ustanovni listini samo Ekonomsko-socialni svet pooblaščen skleniti pogodbe s specializiranimi ustanovami v imenu Organizacije združenih narodov. Tako sklenjene pogodbe pa mora po določbah člena 63. odobriti Generalna skupščina Organizacije združenih narodov.

Organizacija združenih narodov po členih 58. in 59. Ustanovne listine prav tako koordinira politiko in aktivnost specializiranih ustanov, daje iniciativo, kadar je to smotno, da se začne pogajanja med zainteresiranimi državami za ustanovitev novih specializiranih ustanov. Nosilec teh funkcij Organizacije je Ekonomsko-socialni svet. Te določbe Ustanovne listine hkrati pomenijo, da je Organizacija združenih narodov tista glavna in splošna mednarodna organizacija, ki naj dela za koordinacijo in usmeritev dejavnosti drugih mednarodnih organizacij s specializirano dejavnostjo na določenem področju.

Organizacija združenih narodov je sklenila doslej pogodbe s temile specializiranimi ustanovami: z Mednarodno organizacijo dela, z Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo, z Mednarodno organizacijo za poljedelstvo in prehrano, z Mednarodno organizacijo za civilno letalstvo, s Svetovno pošto unijo, s Svetovno zdravstveno organizacijo, z Mednarodno telekomunikacijsko unijo, z Mednarodno organizacijo za begunce, z Mednarodno banko za obnovo in razvoj, z Mednarodnim monetarnim fondom in z Mednarodno pomorsko posvetovalno organizacijo (Raport du Conseil Economique et Social pour le periode allant du 30 aout 1948 au: 15 aout 1949. New York 1949, str. 94. Čeprav je bila pogodba z Mednarodno pomorsko posvetovalno organizacijo odobrena na III. zasedanju Generalne skupščine 18. nov. 1949, še ni uveljavljena, ker konvencije o ustanovitvi te organizacije ni ratificiralo zadostno število držav). Zdaj se pogajajo o sklenitvi pogodbe z Mednarodno organizacijo za trgovino in s Svetovno meteorološko organizacijo, s katero rista sklenjeni pogodbi, ker sta ti organizaciji še v štadiju ustanavljanja, ker ni deponirano zadostno število ratifikacij za njuno dokončno ustanovitev. Zaradi tega so bila samo neformalna pogajanja s predstavniki pripravljalnih komisij teh organizacij.

III

Pogodbe, sklenjene med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami, morajo biti vskladene z določbami Ustanovne listine, ker je Ustanovna listina tisti osnovni mednarodnopravni instrument, na podlagi katerega se sklepajo te pogodbe. Osnovna vsebina pogodb so določbe, s katerimi so urejeni mednarodni odnosi med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami. Analiza bistvenih določb pogodb nam pokaže v luči njihove praktične uporabe v Organizaciji združenih narodov tole sliko:

1. Medsebojno sodelovanje v delu, izmenjava obvestil in dajanje priporočil.

2. Medsebojno sodelovanje v delu. Pogodbe s specializiranimi ustanovami urejujejo to vprašanje na temelju dveh osnovnih načel:

(1) Popolna recipročnost v okviru medsebojnih akcij, kar pomeni, da lahko Organizacija združenih narodov že kot koor-

dinator dela specializiranih ustanov v smislu Ustanovne listine sodeluje v akcijah vseh specializiranih ustanov, medtem ko je sodelovanje specializiranih ustanov v delu Organizacije združenih narodov omejeno na področje njihove specializirane dejavnosti (Svetovna zdravstvena organizacija za zdravstvo, Organizacija združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo na probleme s svojega področja).

(2) Specializirana ustanova, ki ima kako zasedanje ali konferenco, mora o tem obvestiti Organizacijo združenih narodov, in narobe — Organizacija združenih narodov je dolžna obvestiti specializirano ustanovo o svojih zasedanjih in konferencah, ki se nanašajo na dejavnost posameznih specializiranih ustanov. Tako je z določanjem obveznosti glede medsebojnega obveščanja hkrati zagotovljeno tudi medsebojno sodelovanje v delu. (Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nations and the Specialized Agencies: Report of the Secretary General. Dokument UN: E-1317, 31 May 1949, str. 26-27). To sodelovanje je posvetovalnega značaja in ne daje glasovalne pravice v skladu z določbami člena 70 Ustanovne listine. V dosedanjih praksi Organizacije združenih narodov pa se je postavljalo vprašanje, ali imajo specializirane ustanove pravico do formalnih predlogov in amandmajev k predloženim osnutkom resolucij. Problem je bil konkretno sprožen na II. zasedanju Socialne komisije Ekonomsko-socialnega sveta, ko se je predsednik komisije v nekem primeru postavil na stališče, da dajejo pogodbe s specializiranimi ustanovami le-te pravico samo sodelovati v obravnavah Ekonomsko-socialnega sveta in njegovih komisij brez glasovalne pravice, da pa ta pravica ne vsebuje pravice do formalnih predlogov in amandmajev k resolucijam. Ker je bil v tem primeru postavljen načelni problem, ki se tiče splošne ureditve odnosov med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami, je Ekonomsko-socialni svet na svojem VIII. zasedanju, ko je sprejel nov pravilnik, rešil to vprašanje tako, da omogoča specializiranim ustanovam formalne predloge in amandmaje samo v primeru, če zahteva to polnopravni član Ekonomsko-socialnega sveta, njegovih komisij in pomožnih organov. (Official Records of the Rights Session of the Economic and Social Council, 7. February—18 March 1949, Resolutions, str. 38). Drugače pa pogodbe v tem oziru zagotavljajo specializiranim ustanovam le-te pravice:

1. sodelovati na zasedanjih Ekonomsko-socialnega sveta, njegovih komisij in komitejev o predmetih iz njihove pristojnosti;

2. sodelovati na zasedanjih Generalne skupščine in njenih glavnih komitejev tudi o predmetih iz njihove specializirane pristojnosti;

3. sodelovati na zasedanjih Varuškega sveta v smislu določb člena 21. Ustanovne listine. (Člen 91. Ustanovne listine določa: »Varnostni svet uporablja, kadar je to smotno, podporo Ekonomsko-socialnega sveta, kakor tudi specializiranih ustanov, s katerimi se ukvarja»).

Razen tega so v pogodbah določbe, na podlagi katerih sprejemajo samo specializirane ustanove določene obveznosti, katerih cilj je pomagati tudi pri izpolnjevanju drugih splošnih nalog Organizacije združenih narodov, poverjenih Varnostnemu svetu in Varškemu svetu. Tako določajo pogodbe, da bodo specializirane ustanove sodelovale z Organizacijo združenih narodov pri uresničevanju načel in obveznosti, določenih v Poglavlju XI. Ustanovne listine, v zadevah, ki se nanašajo na blaginjo in razvoj narodov na nesamoupravnih ozemljih. Podobna je tudi določba glede sodelovanja z Varnostnim svetom, kjer se specializirane ustanove zavezujejo, da bodo sodelovale z Ekonomsko-socialnim svetom in pošiljale obvestila oziroma nudile pomoč Varnostnemu svetu, če bi jo zahteval, v številni pomoč za izpolnitev sklepov Varnostnega sveta za ohranitev mednarodnega miru in varnosti. Medtem ko so specializirane ustanove sodelovale z Varškim svetom v vrsti vprašanj, ki se nanašajo na ozemlja pod varstvom oziroma na nesamoupravna ozemlja (sestavljane vprašalnih pol o nesamoupravnih ozemljih, problemi vzgoje in pouka v afriških kolonijah, položaj delavcev in gibanje delovne sile itd.), Varnostni svet doslej ni zahteval sodelovanja specializiranih ustanov v predmetih, ki jih je obravnaval.

Naposled, vse pogodbe, razen pogodbe, sklenjene s Svetovno pošto urjdo, določajo, da morajo pošiljati specializirane ustanove Mednarodnemu sodišču pravice vsa obvestila, ki bi jih sodišče zahtevalo na podlagi člena 34. odst. 2. svojega statuta (obvestila o predmetih, ki jih obravnava Sodišče). Na drugi strani pogodbe pooblašajo specializirane ustanove, da lahko zahtevajo posvetovalno mnenje Sodišča v vseh vprašanjih iz njihove pristojnosti, razen v vprašanjih, ki se tičejo odnosov med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami, oziroma specializiranimi ustanovami med seboj. Zahteve po posvetovalnem mnenju lahko pošljejo vrhovni organi special. ustanov (konference, skupščine) ali njihovi izvrševalni organi na podlagi pooblastila vrhovnih organov. Specializirane ustanove pa so dolžne o vsaki taki zahtevi obvestiti Ekonomsko-socialni svet. Te standardne določbe nima pogodba, sklenjena z Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo, ki ne daje tej organizaciji pravice, da bi neposredno zahtevala posvetovalno mnenje. Če Ekonomsko-socialni svet re odobri zahteve, ima Organizacija združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo pravico obrniti se do Generalne skupščine Organizacije združenih narodov. Na II. delu J. zasedanju Generalne skupščine (september-december 1946) je vrsta delegacij kritizirala klavzule določbe, ki dajejo specializiranim ustanovam pravico zahtevati neposredno od Mednarodnega sodišča pravice nasvetovalno mnenje, ker to nasprotuje določbam člena 96. odst. 2 Ustanovne listine, s katerim je urejeno to vprašanje. (Clen 26. odst. 2 Ustanovne listine se glasi: «Drugi organi Organizacije združenih narodov in specializirane ustanove, ki jih lahko Generalna skupščina za to vedno pooblasti, lahko tudi zahtevajo od Sodišča posvetovalno mnenje v pravnih vprašanjih, ki bi nastala v okviru njihove dejavnosti»). Tako je jugoslovanski delegat dr. Bartoš v utemeljitvi svojega stališča pravilno poudaril, da člen 96. Ustanovne listine ne daje pravice do generalnega pooblastila za zahtevo po posvetovalnem mnenju, ker gre tu za diskrecijsko pravico Generalne skupščine, ki lahko opravi svoje funkcije, kakor pa ne more svojih pooblastil delegirati. Razen tega so pogodbe s specializiranimi ustanovami dvostranske pogodbe, ki vežejo Generalno skupščino in ki dajejo tako dokončno pooblastilo specializiranim ustanovam, da lahko neposredno zahtevajo posvetovalno mnenje. (Proti priznanju pravice do reporedne zahteve po posvetovalnem mnenju so se izjavile tudi delegacije Indije, Poljske in ZSSR. «Official Records of the Second Part of the First Session of the General Assembly, Sixth Committee; Summary Records, str. 135-149»). Naposled je bila vendarle sprejeta formulacija pogodbe, s katero se specializiranim ustanovam priznava pravica, da lahko od Mednarodnega sodišča pravice neposredno zahtevajo posvetovalno mnenje. Toda pod tem so razumeli, da lahko Generalna skupščina to pooblastilo vedno preklicuje. (Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nations and Specialized Agencies, cit dokument, Z. D. str. 11).

b) Izmenjava obvestil. V pogodbah s specializiranimi ustanovami so posebne določbe, na podlagi katerih se pogodbeni stranke zavezujejo, da bodo pospeševale hitro medsebojno izmenjavo obvestil in dokumentacij. Specializirane ustanove se zlasti zavezujejo, da bodo redno pošiljale poročila o svojih akcijah in da bodo v kar največji možni meri izpolnjevale zahteve Organizacije združenih narodov glede pošiljanja posebnih poročil, študij in obvestil. Na drugi strani se generalni tajnik Organizacije združenih narodov zavezuje, da bo specializiranim ustanovam pošiljal obvestila, ki bi bila zanje posebno važna.

V praktičnem izpolnjevanju teh določb pogodbe, v dosedanjem delu Organizacije združenih narodov se je razvila praksa, po kateri pošiljajo Ekonomsko-socialnemu svetu periodična in letna poročila o svojih akcijah. Poročila potem proučujejo na zasedanjih Ekonomsko-socialnega sveta, kjer posamezne delegacije ne le izrekajo pripombe k poročilom, marveč načelno kritizirajo delo specializiranih ustanov in dajejo pobude glede njihovega bodočega dela. Tako na primer je delegacija ZSSR na V. zasedanju Ekonomsko-socialnega sveta kritizirala delo Mednarodne organizacije dela in sprožila vprašanje spremembe njene organizacijske strukture ter predlagala, naj se tripartitna struk-

tura, ki je ugodna za delodajalce, spremeni tako, da se bo število delavcev povečalo od tretjine na polovico celotnega števila predstavnikov delavcev. Delodajalcev in vlad. (Po Statutu Mednarodne organizacije dela imajo delavci, delodajalci in predstavniki vlad vsak tretjino predstavnikov na letni konferenci Organizacije). Toda na VIII. zasedanju Ekonomsko-socialnega sveta so Anglosasi, vstevši tudi predstavnika neke specializirane ustanove, in sicer Organizacije združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo, kritizirali abstraktni značaj dela Mednarodne organizacije za poljedelstvo in prehrano, splošni in nekonkretni značaj njenih priporočil. (Dokumenta ZN E (AC) 8 SR 42 in 43).

V Organizaciji združenih narodov ni praksa, da bi pošiljali poročila specializiranih ustanov Generalni skupščini, marveč jih obravnavajo v okviru splošnega poročila Ekonomsko-socialnega sveta na vsakem zasedanju Generalne skupščine. Generalna skupščina pa zopet, bodisi v komitejih, bodisi plenarnih v okviru debate o poročilu Ekonomsko-socialnega sveta obravnava tudi delo posameznih specializiranih ustanov. Razen tega je Ekonomsko-socialni svet na VI. zasedanju marca 1948 sprejel posebno resolucijo, ki med drugim določa, da morajo specializirane ustanove pošiljati Svetu vsako leto do določenega roka letna poročila o svojem delovanju in o konferencah, o odnosih z Organizacijo združenih narodov in njenimi organi kakor tudi delovni načrt za tekoče. (Resolutions adopted by the Economic and Social Council during its, Sixth Session from 2 February to 11 March 1948, str. 32-35). Tako je sodelovanje med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami načelno postavljeno v Ustanovni listini in pogodbah s specializiranimi ustanovami ter nadalje konkretizirano v praksi Organizacije združenih narodov.

c) Dajanje priporočil. Določbe o tem predmetu sodijo med najvažnejše v pogodbah s specializiranimi ustanovami, temelje pa na določbah členov 58. in 62. odst. 1 in 63. odst. 2 Ustanovne listine. Veljavnost teh določb v pogodbah je v tem, da prek poročil Generalne skupščine in Ekonomsko-socialnega sveta zagotavljajo in zavarujejo koordinacijo dela specializiranih ustanov in usmerjajo njihovo dejavnost v skladu z intencijami Organizacije združenih narodov. S tem sta hkrati zagotovljena pravilno poslovanje in vpliv Organizacije združenih narodov, ki je po svojem značaju v povojnem mednarodnem redu na področju mednarodnega gospodarskega, socialnega in kulturno-humaničnega sodelovanja glavna in splošna mednarodna organizacija. Zaradi tega določbe pogodbe o tem predmetu nimajo recipročnega značaja, to se pravi, da lahko samo Organizacija združenih narodov daje specializiranim ustanovam priporočila prav zato, ker je po svojem značaju glavna in splošna mednarodna organizacija.

Relativne določbe pogodb s specializiranimi ustanovami vsebujejo glede tega predmeta:

1. specializirane ustanove morajo pošiljati pristojnim organom vsa formalna priporočila Generalne skupščine in Ekonomsko-socialnega sveta;

2. ta priporočila morajo biti proučena čimprej;

3. če zahteva Organizacija združenih narodov, se bodo specializirane ustanove posvetovalne z njo o teh priporočilih in predložile Organizaciji združenih narodov poročila o svoji akciji glede priporočila oziroma uspehov njihovega proučevanja.

V dosednji praksi Organizacija združenih narodov ni izdala formalnih priporočil, ki bi se posebej nanašala na kako specializirano ustanovo. To, da v dajanju formalnih priporočil ni recipročnosti, ne opravi specializiranih ustanov dolžnosti, da dajejo predloge in sugestije o posameznih problemih, zlasti če to zahteva Organizacija združenih narodov.

2. Predlaganje točk dnevnega reda.

Določbe pogodb, s katerimi se zagotavlja medsebojno predlaganje točk dnevnega reda, naj pripomorejo k nadaljnji okrepitvi sodelovanja med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami. Recipročnost glede na Organizacijo združenih narodov je omejena tu toliko, da lahko specializirane ustanove predlagajo predmete za dnevni red samo Ekonomsko-socialnemu in Varnostnemu svetu, medtem ko glede na Generalno skupščino in Varnostni svet te pravice nimajo.

To je razumljivo z ozirom na značaj Generalne skupščine kot vrhovnega organa Organizacije združenih narodov in posebej na položaj Varnostnega sveta kot organa, ki je predvsem odgovoren za ohranitev mednarodnega miru in varnosti.

V svojem delu je poslala Organizacija združenih narodov posameznim specializiranim ustanovam več vprašanj. Tako je n. pr. Generalna skupščina z resolucijo 137/II. z dne 17. novembra 1947 poslala Organizaciji združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo v proučitev vprašanje pouka o načelih in ciljih Združenih narodov v šolah včlanjenih držav; z resolucijo 212/II. z dne 19. novembra 1948 je poslala Mednarodni organizaciji za poljedelstvo in prehrano, Svetovni zdravstveni organizaciji in Mednarodni organizaciji za begunce vprašanje o pomoči palestinskim beguncem, z resolucijo 215 D/3 z dne 10. decembra istega leta pa je poslala vsem specializiranim ustanovam vprašanje, kako naj se objavi svetovna deklaracija o pravicah človeka, sprejeta na III. zasedanju Generalne skupščine. Tudi Ekonomsko-socialni svet je poslal specializiranim ustanovam v proučitev več predmetov. (Več o tem: Action taken in Pursuance of the Agreements between the United Nations and the Specialized Agencies, cit. dokument Z. N. str. 52-55).

3. Proračunske in finančne določbe.

Po določbah čl. 17. odst. 3 Ustanovne listine odobrava Generalna skupščina vse finančne in proračunske sporazume s specializiranimi ustanovami in preverja njihove upravne proračune, da bi dala priporočila. V standardni formulaciji pogodb s specializiranimi ustanovami se člen, ki se nanaša na proračunske in finančne aranžmaje, začne s klavzulo, v kateri je pripoznano, da je zaželeno upostaviti tesne proračunske in finančne odnose med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami; nadaljnje določbe govore o potrebi najtesnejšega medsebojnega sodelovanja in posvetovanja, o zaželelosti, da se sklenejo aranžmaji o vključitvi proračuna specializiranih ustanov v proračun Organizacije združenih narodov, za kar je predvideno, da se razen že sklenjenih pogodb sklenejo s specializiranimi ustanovami še dodatne pogodbe. Nadaljnje klavzule določajo, da se bodo specializirane ustanove ob sestavljanju proračunov posvetovala z Organizacijo združenih narodov, da jim bodo pošiljale osnutke svojih proračunov v istem času, kakor svojim članom; Generalna skupščina Združenih narodov pa proučuje in daje specializiranim ustanovam ustrezna priporočila.

Tako je namen medsebojne ureditve odnosov med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami v proračunskih in finančnih vprašanjih o standardnih klavzulah pogodb na eni strani zagotoviti takšno formalno sodelovanje z Organizacijo združenih narodov, ki ima v perspektivi pred očmi vključitev proračuna specializiranih ustanov v splošni proračun Organizacije združenih narodov, po drugi strani pa zagotoviti primerjalnost proračunov specializiranih ustanov, da bi Generalni skupščini omogočili proučiti jih in dati specializiranim ustanovam ustrezna priporočila.

Praktično sodelovanje s specializiranimi ustanovami na tem področju napreduje zelo počasi. Za zdaj se tudi ne postavlja vprašanje enotnega proračuna Organizacije združenih narodov, v katerega bi bili vključeni tudi proračuni specializiranih ustanov, marveč gredo po liniji, da pošiljajo specializirane ustanove svoje proračune v proučitev Generalni skupščini Organizacije združenih narodov, ki je n. pr. v primeru Organizacije združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo opozorila Organizacijo, da je njen proračun prevelik in ji priporočila, naj ga zniža. (Goodrich-Hambro: Charter of the United Nations, Commentary and Documents).

4. Medsebojne pogodbe specializiranih ustanov.

Ker Ustanovna listina nalaga Organizaciji združenih narodov, naj koordinira medsebojne odnose specializiranih ustanov, so v pogodbah s specializiranimi ustanovami tudi določbe o tem, da bodo obveščale Ekonomsko-socialni svet o naravi in obsegu medsebojno sklenjenih pogodb, zlasti pa da bodo obveščale Svet o tem, če pred sklenitvijo pogodb te vrste. Doslej je bilo sklenjenih s specializiranimi ustanovami več takih pogodb. Prva taka

pogodba je bila sklenjena že v začetku leta 1947 med Mednarodno organizacijo za delo in Mednarodno organizacijo za poljedelstvo in prehrano. Razen tega so specializirane ustanove sklenile pogodbe o sodelovanju tudi z nekaterimi posebnimi organi Organizacije združenih narodov. Tako sta n. pr. Mednarodna organizacija za poljedelstvo in prehrano in Svetovna zdravstvena organizacija sklenili pogodbe s Fondom Združenih narodov za pomoč otrokom (UNICEF), s katero je zagotovljena pomoč teh specializiranih ustanov v operativnih akcijah Mednarodnega dejnega fonda.

To bi bile osnovne določbe pogodb s specializiranimi ustanovami. Razen naštetih določb pa je v pogodbah še vrsta drugih določb glede sedeža specializiranih ustanov, reguliranja statuta njihovih uslužbencev, zagotovitve sodelovanja v zbiranju, standardizaciji in primerjalnosti statističnih podatkov in glede upravnega sodelovanja. V pogodbah so tudi posebne določbe glede njihove revizije. Tako določajo pogodbe z Mednarodno organizacijo dela, z Mednarodno organizacijo za poljedelstvo in prehrano, z Mednarodno organizacijo za civilno letalstvo, s Svetovno zdravstveno organizacijo in z Mednarodno pomorsko nasvetovalno organizacijo, da so podvržene reviziji v smislu sporazuma med Organizacijo združenih narodov in ustreznimi specializiranimi ustanovami. V pogodbi z Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo je tudi določba, da mora biti revizija najpozneje v treh letih po uveljavljenju pogodbe. Pogodbi z Mednarodno banko za obnovo in razvoj in Mednarodnim monetarnim fondom določata, da je lahko revizija vsak čas po njunem uveljavljanju, da pa preneha veljati šest mesecev po pismenem obvestilu katere koli pogodbenice stranke, da je pogodba odpovedana. Na zadnjem, četrtem, zasedanju Generalne skupščine, je bilo ob obravnavanju vprašanja medsebojnih odnosov med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami med drugim sklenjeno, da pogodb s specializiranimi ustanovami za zdaj ne bodo revidirali.

Od standardnega splošnega tipa pogodb s specializiranimi ustanovami se razlikujejo pogodbe, sklenjene z Mednarodno banko za obnovo in razvoj in Mednarodnim monetarnim fondom, nekoliko manj pa pogodbe, sklenjene s Svetovno pošto unijo in Mednarodno telekomunikacijsko unijo.

V nasprotju s splošnim tipom pogodb v pogodbah z Banko in Fondom Organizacija združenih narodov priznava njun statut kot specializiranih ustanov, ustanovljenih s pogodbo med njenimi državami-članicami, ki imajo obsežne mednarodne odgovornosti v smislu čl. 57. Ustanovne listine, toda s tem, da naj obe organizaciji poslujeta kot neodvisni mednarodni organizaciji. Omejeno je tudi sodelovanje Organizacije združenih narodov na zasedanjih Banke in Fonda. Predstavniki Organizacije združenih narodov lahko sodelujejo samo na zasedanjih Sveta guvernerjev Banke in Fonda, na drugih zasedanjih pa samo, če gre za zasedanja, sklicana posebej, da se prouči stališče Organizacije združenih narodov o vprašanjih, ki se narodov na zasedanjih Banke in Fonda nista dolžna vključiti v dnevni red svojih zasedanj točk, ki jih pošlje Organizacija združenih narodov. Na drugi strani je Organizacija združenih narodov omejena v svojih funkcijah tudi o tem, da pogodbe določajo, da ne bo dajala formalnih priporočil brez predhodnega posvetovanja. V pogodbi z Banko je celo klavzula, v kateri Organizacija združenih narodov priznava, da sodi dejavnost Banke glede posojil med predmete, ki jih rešuje Banka samostojno po svojem lastnem preudarku. V skladu s tem Organizacija združenih narodov privoli, da se vzdrži dajanja priporočil Banki o posameznih posojilih, oziroma glede pogojev in načina njihovega financiranja. Podobne določbe v pogodbi s Fondom niti, toda med pogajanjmi s Fondom so računali s tem, da bo to načelo veljalo tudi za Fond. (Action taken Pursuance of the Agreements between the United Nations and the Specialized, cit. dokument ZN. str. 20). Kar se tiče proračunskega in finančnega sodelovanja, sta prevzela Banka in Fond samo obveznost, da bosta pošiljala trimesečna finančna poročila, izrečno pa je določeno, da bosta uživala Banka in Fond polno avtonomijo glede oblike in vsebine svojih proračunov. V drugih bistvenih določbah se ti pogodbi v glavnem držita linije splošnega tipa pogodb.

Očitno je, da v takšnih pogojih sklenjene pogodbe, lastni pa

pogoji v zvezi z dajanjem priporočil, medsebojnim sodelovanjem v delu ter proračunskimi in finančnimi odnosi onemogočajo Organizaciji združenih narodov, da bi opravljala svoje funkcije koordinatorja dejavnosti specializiranih ustanov glede na Banko in Fond. Se več, te določbe, kakor je bilo poudarjeno na V. zasedanju Ekonomsko-socialnega sveta in na II. zasedanju Generalne skupščine, nasprotujejo določbam Ustanovne listine.

Cepprav skušajo te določbe z Banko in Fondom opravičiti s posebnim značajem in dejavnostjo teh ustanov, moramo pravo ozadje takšnega načina ureditve odnosov z Banko in Fondom iskati v prizadevanju monopolističnih vrstitev ZDA, da bi kar najbolj zagotovili svoj vpliv na Banko in Fond ter izključili sleherni zanje nezaželen vpliv Organizacije združenih narodov na poslovanje Banke in Fonda.

S Svetovno poštno unijo in Mednarodno telekomunikacijsko unijo sklenjene pogodbe se razlikujejo od splošnega tipa pogodb v glavnem po generalnem značaju svojih določb. To velja zlasti za določbe glede pomoči organom Organizacije združenih narodov, kakor tudi za medsebojne proračunske in finančne odnose. Tako na pr. v teh pogodbah ni nobene besede o pomoči Varnostnemu svetu, glede proračunov pa se obe organizaciji kratko in majo strinjata, da bosta pošiljali svoje proračune Generalni skupščini Organizacije združenih narodov, ki lahko daje priporočila o njih. Splošni značaj teh pogodb je posledica posebne strukture in tehničnih posebnosti obeh unij, ki imata manjše izvrševalne organe za opravljanje operativnih poslov v času med zasedanji njihovih vrhovnih organov (pri Svetovni poštni uniji splošni kongres — pri Mednarodni telekomunikacijski uniji pa konferenca), ki zasedata vsakih pet let, kakor tudi posledica okoliščine, da imata mnogo članov, ki niso člani Organizacije združenih narodov. To pa nasprotuje jasnim določbam Ustanovne listine, ki se nanašajo na odnose s specializiranimi ustanovami. Nasprotuje tembolj, ker so pri sestavljanju Ustanovne listine v San Franciscu imeli pred očmi mednarodne organizacije, ki so obstajale, preden je izbruhnila vojna, in v katere sta vključeni obe uniji.

Tako lahko razdelimo s specializiranimi ustanovami sklenjene pogodbe v tri skupine. V prvo skupino sodi večina pogodb, ki so hkrati najbližje določbam Ustanovne listine, v drugo sodijo pogodbe, sklenjene z Banko in Fondom, ki se v vrsti bistvenih vprašanj razlikujejo od splošnega tipa pogodb in ki se najbolj razlikujejo od Ustanovne listine; naposled, v tretjo skupino sodijo pogodbe, sklenjene s Svetovno poštno unijo in Mednarodno telekomunikacijsko unijo, ki so značilne za njun generalni značaj. Razen tega je treba poudariti, da uživajo specializirane ustanove privilegije in imunitete, predvidene v konvenciji o privilegijih in imunitetah specializiranih ustanov, sprejete na II. zasedanju Generalne skupščine Združenih narodov. S to konvencijo je specializiranim ustanovam pripoznana pravna sposobnost in sposobnost sklepanja pravnih poslov, to se pravi mednarodnopravna subjektivnost. Te ustanove lahko pridobivajo premoženje in sprožijo sodni postopek. Njihovo premoženje je oproščeno sleherne oblike zakonskega postopka, njihovi arhivi pa so nedotakljivi. Prav tako so premoženje in dohodki specializiranih ustanov oproščeni davkov in carin, predstavniki specializiranih ustanov pa uživajo iste imunitete, kakor predstavniki Organizacije združenih narodov. (Več o tem: Goodrich-Hambro, cit. delo, str. 521—529; Yuen-li Liang: The legal Status, Privileges and Immunities of the Specialized Spencies. The American Journal of International Law, Volume 42 Number 4, October 1948, str. 900—906).

V okviru Organizacije združenih narodov je dejavnost specializiranih ustanov omejena na področje mednarodnega gospodarskega, socialnega in humanitarno-kulturnega sodelovanja. Obravnavanje čisto političnih vprašanj je pridržano samo Organizaciji združenih narodov, posebej Generalni skupščini in Varnostnemu svetu. To pa nikakor ne izključuje, a do sedanja praksa nekaterih specializiranih ustanov je to tudi dokazala, da pod plaščem strokovnosti in objektivnosti vtihotapljuje v specializirane ustanove protidemokratske rešitve raznih mednarodnih problemov. Tako je na primer Mednarodna organizacija dela, čeprav jo je pozvala, naj sestavi osnutek konvencije o sindi-

kalnih pravicah in svoboščinah, torej o pravicah delavcev, postavila konvencijo, po kateri so delavci in delodajalci izenačeni in kjer je — kar navajamo zaradi primera — zajamčena svoboda združenja delavcem in delodajalcem. Človek bi sprito tega mislil, da v buržoasnih državah nekdo duši svobodo združenja kapitalistov, ne pa delavcev.

Na splošno rečeno temelje medsebojni odnosi Organizacije združenih narodov in specializiranih ustanov na treh osnovnih načelih:

1. specializirane ustanove naj kot mednarodne organizacije s specializirano dejavnostjo na določenem področju delujejo skladno s svojo funkcionalno namembnostjo (Mednarodna organizacija za poljedelstvo in prehrano na področju poljedelstva in dviganja življenjskega standarda kmečkega prebivalstva, Mednarodna organizacija za trgovino na področju mednarodne trgovine, Organizacija za znanost, prosveto in kulturo v pospeševanju mednarodnega sodelovanja na področju znanosti, prosvete in kulture) ter v skladu z njihovimi osnovnimi statuti;

2. funkcije Organizacije združenih narodov na področju mednarodnega gospodarskega, socialnega in kulturno-humanitarnega sodelovanja naj se večinoma razvijajo preko specializiranih ustanov, ki so povezane z Organizacijo združenih narodov in katerih položaj v okviru te organizacije je urejen z določbami Ustanovne listine, osnovnimi statuti specializiranih ustanov in pogodbami, sklenjenimi med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami;

3. v tem splošnem okviru je OZN po svojem značaju tista glavna in splošna mednarodna organizacija, katere naloga je koordinirati in usmerjati dejavnost specializiranih ustanov na specializiranih področjih njihove dejavnosti. To je zato, kakor smo že poudarili, ker je uspešno razvijanje mednarodnega sodelovanja na gospodarskem, socialnem in kulturno-humanitarnem področju eden izmed važnih pogojev za uspešno opravljanje funkcije Organizacije združenih narodov — ohraniti mednarodni mir in varnost.

Na teh načelih sloneči sistem odnosov s specializiranimi ustanovami, daje tem široko stopnjo avtonomije, in posledica tega je upostavitve takšnega sistema medsebojnih odnosov, ki jih mnogo bolj decentralizirajo, kakor je bilo to v bivšem Društvu narodov. Po čl. 24. odst. 1. pakta Društva narodov je bil uveden centralistični sistem, ki je v glavnem temeljil na načelu, da morajo biti vsi že ustanovljeni mednarodni biroji kakor tudi vsi pozneje ustanovljeni biroji in komisije, podrejeni Društvu narodov. Ta cilj resda ni bil v celoti dosežen, vendar pa je bilo v okviru Društva narodov doseženo zelo tesno sodelovanje, kjer so bile na pr. tehnične organizacije (Ekonomika in Finančna organizacija, Organizacija za prevoz in promet, ter Organizacija za zdravje) dejansko vključene v samo Društvo narodov, še več, v njegov proračun.

Avtonomijo specializiranih ustanov nasproti OZN zagotavljajo tudi tiste določbe pogodb, ki predvidevajo, da začne pogodbe s specializiranimi ustanovami veljati ne le ko jih odobri Generalna skupščina Organizacije združenih narodov, marveč tudi, ko jih odobri ustrežni vrhovni organ specializirane ustanove.

Druga bistvena razlika med sistemom Društva narodov glede na Organizacijo združenih narodov se kaže v pravici, da lahko leta neposredno zahteva nasvetovalno mnenje od Mednarodnega sodišča pravice. Medtem ko sta lahko po čl. 14. pakta Društva narodov neposredno zahtevala od bivšega Stalnega sodišča mednarodne pravice nasvetovalno mnenje samo Generalna skupščina in Svet društva narodov, imajo v okviru OZN to pravico tudi drugi glavni organi, kakor Ekonomsko-socialni svet in Varnostni svet, vstevši specializirane ustanove. Zato je bil Svet Društva narodov, posredovalec pri pošiljanju zahtev po nasvetovalnem mnenju od bivšega Stalnega sodišča mednarodne pravice. Tako se je na pr. Mednarodna organizacija dela obračala preko Sveta Društva narodov do Stalnega sodišča mednarodne pravice v zadevi nasvetovalnega mnenja. Pravice Generalne skupščine in Sveta Društva narodov v zadevi nasvetovalnega mnenja je označilo Stalno sodišče kot ekskluzivno pravico v dveh primerih in sicer v razsodbi «Nemški interes

v Gornji Sleziji (1925)» in v nasvetovalnem mnenju «Tolmačenje grško-balkanskega sporazuma iz leta 1927 (1932)». Način ureditve tega vprašanja v sistemu OZN je torej novost v mednarodnem pravu.

Drugače pa so v sistemu OZN funkcije članov Organizacije in njenih organov glede na specializirane ustanove omejene na proučevanje, obravnavanje in diskusijo problemov v zvezi z akcijami specializiranih ustanov oziroma na posvetovanje in dajanje priporočil ob ohranitvi avtonomije specializiranih ustanov, ker vse je konkretizirano v določbah pogodb s specializiranimi ustanovami. Te pogodbe v svoji osnovi zadolžujejo specializirane ustanove z določenimi oblikami sodelovanja z Organizacijo združenih narodov ter kažejo na načine in postopek, s katerim naj se to sodelovanje doseže. Od tega splošnega okvira se odmikajo pogodbe, sklenjene z Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo in z Mednarodno organizacijo za civilno letalstvo, po katerih ima OZN vso pravico odločati o vprašanju sprejemanja novih članov v te specializirane ustanove. Tako pogodba z Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo določa, da je treba prošnje za sprejem v članstvo takoj poslati Ekonomsko-socialnemu svetu, ki lahko priporoči odklonitev sprejema. Če tega ne stori v šestih mesecih, uporabi Organizacija združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo postopek, določen z njenim osnovnim statutom. Pogodba z Mednarodno organizacijo za civilno letalstvo določa, da morajo biti prošnje za sprejem v članstvo vseh držav, razen držav, ki so podpisale konvencijo o mednarodnem civilnem zračnem prometu, s katero je bila ta organizacija ustanovljena, kakor tudi držav-članice Organizacije združenih narodov, poslane Generalni skupščini Organizacije združenih narodov, ki lahko v enem letu priporoči zavrnitev prošnje. Tudi v primeru, če Generalna skupščina v določenem roku ne sprejme priporočila, se razvija postopek za sprejem v skladu z ustreznimi določbami konvencije o mednarodnem civilnem zračnem prometu. Ekonomsko-socialni svet je doslej obravnaval prošnje za sprejem v Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo Avstrije, Italije, Švice, Madžarske, Ceylona in Monaca. Svet je bil za sprejem vseh omenjenih držav, samo v primeru Monaca je opozoril na potrebo, naj OZN za znanost, prosveto in kulturo ob proučevanju prošnje za sprejem Monaca upošteva, koliko lahko pripomore k uresničenju njenega programa, kakor tudi, da prouči splošni problem sprejema podobnih malih držav. V tej zvezi se je III. Generalna konferenca Organizacije združenih narodov decembra 1948 postavila o tem vprašanju na

stališče, da je treba v primerih sprejema malih držav upoštevati njihove zasluge, pravni položaj in sposobnost, da sodelujejo v mednarodni organizaciji, ter prispevek, ki ga lahko dajo za uresničenje programa OZN za znanost, prosveto in kulturo. S tem je kot posledica akcije Generalne skupščine Organizacije združenih narodov sprejem v Organizacijo združenih narodov za znanost, prosveto in kulturo vezan na izpolnitev določenih pogojev, ki jih ni v osnovnem statutu te organizacije, ki zahteva za sprejem določeno kvalificirano večino na Generalni konferenci. Kar se tiče Mednarodne organizacije za civilno letalstvo, je Generalna skupščina Organizacije združenih narodov doslej privolila, da se sprejmeta Avstrija in Italija, toda poprej je na II. delu I. zasedanja Generalne skupščine konec leta 1946 odobrila pogodbo s to organizacijo s pogojem, da se Francova Španija izključi iz njenega članstva. To se je zgodilo zato, ker je s konvencijo o mednarodnem civilnem zračnem prometu ustanovljena organizacija pravzaprav nadaljevanje pogodbe mednarodne organizacije, ki je obstajala že pred drugo svetovno vojno — Mednarodne komisije za zračni promet (CINA), v kateri je bila včlanjena tudi Francova Španija; le-ta je pristopila h konvenciji o mednarodnem civilnem letalstvu iz konca leta 1944. Na podlagi zahteve Generalne skupščine Organizacije združenih narodov je sprejela Mednarodna organizacija za civilno letalstvo k svojemu statutu amandman s katerim je bila Francova Španija izključena iz Organizacije. Na drugi strani pa pogodbi z Mednarodno banko za obnovo in razvoj in Mednarodnim monetarnim fondom, v nasprotju z omenjenimi pogodbami, kakor smo že poudarili, zožujeta ta splošni okvir in usmerjajočo dejavnost Organizacije združenih narodov s tem, da pripoznavata ti dve specializirani ustanovi za neodvisni mednarodni organizaciji glede na Organizacijo združenih narodov.

Določbe Ustanovne listine, osnovni statuti specializiranih ustanov, kakor tudi določbe pogodb s specializiranimi ustanovami so torej tisti mednarodnopravni okvir, v katerem naj se razvijajo sodelovanje in medsebojni odnosi med Organizacijo združenih narodov in specializiranimi ustanovami. Toda za dejansko in uspešno uresničenje tega sodelovanja, za uresničenje ciljev OZN, je potrebno mnogo več. Potrebno je, da Organizacija združenih narodov in specializirane ustanove zares usmerijo svojo dejavnost na progresivne, resnično demokratične rešitve povojnih mednarodnih problemov.

I. MAGARASEVIC

POPRAVEK

V pretekli številki «Tedenske priloge» je pomotoma izostal podpis pisca članka «Prve parlamentarne volitve v Istri 1848». Omenjeni članek je napisal Fran Barballić in je izšel v Histo-rijskem zborniku 1948 leta.